

Ірина ЛЯХ¹, Леся ЦЮЦИК²

^{1,2} Національний природний парк «Сколівські Бескиди»

м. Сколе, Львівська обл., Україна

nauka8192@ukr.net

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В УМОВАХ СКОЛІВСЬКИХ БЕСКИД

Біорізноманіття є національним багатством України, яке щороку скорочується, а тому потребує збереження. Основою для збереження біорізноманіття є охорона рідкісних та зникаючих окремих видів рослин та їх груп. Важливість збереження біорізноманіття підтверджується концепцією Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки.

Відповідно до Положення про національний природний парк «Сколівські Бескиди» (далі – НПП) охорона, збереження, відтворення і раціональне використання ландшафтів західної частини Українських Карпат, в тому числі біологічного різноманіття та генофонду рідкісних та типових рослин і тварин, є одним із головних завдань НПП, як природоохоронної установи [4]. Завдання науковців та служби охорони НПП – реально оцінити сучасний стан популяцій рідкісних видів рослин і тварин, визначити тенденції їх розвитку та фактори негативного впливу, розробити та здійснювати відповідні заходи щодо їх охорони, збереження та відтворення.

На основі опрацювання матеріалів польових досліджень, зібраних протягом 20-річного періоду діяльності, Проєкту організації території [5] та літературних джерел [1, 2, 3], вдалося встановити, що на території НПП зростає понад 1100 видів рослин, тут поширені понад 400 видів хребетних і безхребетних тварин. Із них до Червоної книги України (2021 р.) занесено: 41 вид рослин (у т.ч. скополія карніолійська, підсніжник білосніжний, булатка великоквіткова, коручка чемерниковидна, гніздівка звичайна, любка дволиста та ін.) та 74 види тварин (у т.ч. тритон карпатський та альпійський, рись, кіт лісовий, лелека чорний, зубр, ведмідь бурий та ін.). До видів Бернської конвенції, які поширені на території НПП віднесено 2 види рослин:

дзвоники ялицеві і нарцис вузьколистий та 38 видів тварин (у т.ч. горностай, глухар, саламандра плямиста, 19 видів рукокрилих та ін.).

Із локально рідкісних виявлено 22 види, які зростають в умовах НПП і трапляються переважно в одному, рідше в двох місцезростаннях (в т.ч. вовче лико звичайне, орлики звичайні, ребрівка звичайна, рутвиця орликолиста та ін.). Регіонально рідкісні (78 видів) зростають переважно в малочисельних популяціях: часник переможний, біждерев прибережний, буяхи, вільха зелена (душекія), волошка м'яка та ін.

Основні напрямки та заходи щодо збереження біологічного і ландшафт-ного різноманіття, що реалізуються НПП «Сколівські Бескиди»:

- Спеціалісти та науковці НПП постійно проводять моніторинг та інвентаризацію флори, фауни та рослинних угруповань, природних середовищ шляхом з'ясування просторового розподілу та чисельності тваринного світу на території НПП за допомогою сенсорних фотокамер, закладання постійних пробних площ тощо.

- Охорона рідкісних та зникаючих видів тварин, рослин та рослинних угруповань.

- Здійснення природоохоронних заходів для покращення умов існування тварин.

За 20-ти річний період діяльності НПП «Сколівські Бескиди» збільшилась площа лісових ділянок на 674,2 га та площа вкритих лісовою рослинністю земель на 1178,4 га, при цьому площа нелісових земель (сіножаті, пасовища, рілля) зменшилась на 575,0 гектарів, які переведено у лісові землі (як вкриті лісом площі) внаслідок природного заростання деревною та чагарниковою рослинністю.

Аналізуючи наведені дані приходимо до неоднозначних висновків: з лісівничого погляду збільшення вкритих лісом площ являється позитивом, з погляду біологів, особливо в регіонах із високим відсотком лісистості, така тенденція призводить до зменшення ландшафтного і біологічного

різноманіття виходячи з того, що найбільша кількість видів судинних рослин обліковується на галявинах, біогалявинах, високогірних луках і сінокосах.

Причини, що призводять до зменшення ландшафтного та біологічного різноманіття наступні:

1. Заліснення – заростання самосівом, порослю деревних та чагарникових порід внаслідок припинення використання сіножатей, галявин і біогалявин для сінокосіння з метою заготівлі кормів для домашніх тварин.

2. Рекреаційне перенавантаження (витоптування), в окремо взятих місцях масового відвідування (Тустань, водоспад на р. Кам'янка, озеро Журавлине, Павлів потік).

3. Урбанізація (випалювання трави, інвазія адвентивних видів рослин, витоптування) в окремих місцях по периметру НПП на межі з іншими землекористувачами.

Внаслідок експансії чагарникової і деревної рослинності болотні, лучні та полонинні фітоценози зазнають негативного впливу, що призводить до їх модифікації (перетворення, видозміни), пригнічення, а в подальшому до знищення.

Як встановлено дослідженнями, найбільш вразливими до зміни екологічних умов є види з родини Зозулинцеві (Орхідні), котрих у НПП нараховується 21 вид. В умовах вищевказаних факторів, а також за відсутності сінокосіння Зозулинцеві скорочують свою чисельність. Їх популяції у більшості випадків є регресивними, часто займають невелику площу, характеризуються малою чисельністю, низькою щільністю і складаються виключно з генеративних рослин.

З метою покращення стану збереження окремих компонентів біологічного та ландшафтного різноманіття, відновлення традиційних антропогенних ландшафтів там де це можливо і доцільно в НПП здійснюються заходи передбачені затвердженою «Програмою збереження (відновлення) окремих видів рослин та їх груп на неокритих лісом земельних ділянках (галявинах, біогалявинах, сіножатях)» на період до 2031 р.

З метою збереження генофонду реліктового виду рослинного світу для Сколівських Бескидів, який занесений до Червоної книги України, виконується «Програма відновлення популяції тиса ягідного» на період 2021–2030 роки.

Для з'ясування просторового розподілу та чисельності тваринного світу на території НПП застосовуються сенсорні фотокамери, дані з яких аналізуються з допомогою програми SMART. Це дає змогу більш ретельно та зважено планувати природоохоронні заходи щодо охорони і збереження тваринного світу.

Також в НПП «Сколівські Бескиди» розроблено і впроваджено природоохоронні Програми щодо збереження тварин, що занесені до Червоної книги України, а саме:

- підтримка майданської субпопуляції зубра європейського в Сколівських Бескидах;
- відновлення популяції глушця.

Збереження біологічного різноманіття (рослинного та тваринного світу) та забезпечення тривалого, збалансованого, невиснажливого використання території Національного природного парку «Сколівські Бескиди» – завдання, які повинні вирішуватися разом, в комплексі.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Дейнека А.М., Мілкіна Л.І., Приндак В.П. Ліси національного природного парку «Сколівські Бескиди». – Львів: Сполом, 2006. – 176 с.
2. Лях І.В., Мілкіна Л.І. Національний природний парк «Сколівські Бескиди». Нелісова рослинність. – Львів: Сполом, 2008. – 244 с.
3. Соломаха В.А., Якушенко Д.М., Крамарець В.О. та ін. Національний природний парк «Сколівські Бескиди». Рослинний світ. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 240 с.
4. Положення про національний природний парк «Сколівські Бескиди». 2023. – 17 с.

5. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів Національного природного парку «Сколівські Бескиди». Ірпінь- 2016. – 736 с.

